

Гоголь фондує високі вимоги до письменницького покликання, що пізніше стануть однією з визначальних рис російського, та й українського, письменства.

Заслуговує на увагу й думка авторки про книжку Гоголя як утопію. Ця теза не нова, вона привертала увагу багатьох дослідників. Здається, уперше про це заговорив Г.Флоровський. Цікаві думки висловлені й Н.Крутіковою (“Выбранные места из переписки с друзьями” Н.В.Гоголя как утопия и ее западноевропейские параллели”<sup>6</sup>). Анна Костьолек робить спробу реконструювати модель ідеальної держави, долучаючи цікаві зауваження про роль жінки і православної віри.

Сьогодні вже стає зрозуміло, що гоголівській ідеї, кваліфіковані як консервативний виплід старої традиції, варто розглядати в ширшому контексті соціального християнства, яке набуло великої популярності в добу романтизму. І данину йому віддали й Адам

Міцкевич, і Богдан Яньський, що, до слова, посів високе місце в ієрархії сен-симоністів, надзвичайно популярних на рубежі 1920–30 рр. XIX ст.

І, нарешті, в останньому розділі розглядається питання місії Росії, визначене Гоголем. Після Воскресіння і Преображення Росія мала стати “найбільш християнською державою”. Авторка водночас справедливо наголошує на гоголівській ідеї індивідуального воскресіння кожної людини, здійснення Господньої волі на землі і пробудження “мертвих душ”. Поза її увагою полишився розгляд спроб здійснення й реалізації ідей Гоголя (з’ява його образу на картині О.Іванова “Явлення Месії”, заклики до реалізації спільного проекту репрезентації картини О.Іванова й виходу творів письменника, мета поїздки до Єрусалиму тощо).

Завершуючи розмову про книжку польської дослідниці, наголошу: вона не загубиться серед численних праць останнього часу про пізню творчість Миколи Гоголя, а для польського гоголезнавства стане початком нового етапу його розвитку.

<sup>6</sup> Крутікова Н. Дослідження і статті різних років. – К., 2003. – С. 292–320.

*Павло Михед*

## ВАПЛІТЕ В КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОШУКІВ 20-Х РОКІВ

**Кавун Л.І. “М’ятежні” романтики вітаїзму: проза ВАПЛІТЕ. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 328 с.**

Культурний код часу як один із засадничих кодів культурного універсуму народу, зберігаючись у свосередньому психокогнітивному контейнері етносвідомості та фіксуючись у мові етносу, чи не найрельєфніше виявляється в художньо-естетичному дискурсі. Адже час як онтологічний феномен, на відміну від матерії простору, недоступний для безпосереднього сприйняття органами чуття людини і може бути відтворений художніми засобами лише метонімічно – шляхом пропозиційно-диктумної фіксації процесів зміни субстанційних об’єктів або ж метафорично – шляхом використання концептів-носіїв інших культурних кодів, відкритих для делегування їм темпоральної значущості. У художньо-естетичних дискурсах повною мірою реалізується національна специфіка культурного коду часу як надетнічної універсалії.

Творча діяльність ВАПЛІТЕ – Вільної академії пролетарської літератури – якнайповніше відбиває і темпоральну, і просторову парадигму коду української

літературної історії. Монографія Л.Кавун “М’ятежні” романтики вітаїзму” присвячується дослідженню літературознавчих, культурологічних і філософських аспектів діяльності ваплітян, що силоміць були вилучені з літературного процесу або психологічно надломлені репресивною машиною. Це перша в літературознавчій науці синтетична праця про естетико-художню парадигму ВАПЛІТЕ як унікального мистецького феномена, що насамперед виявився в українській прозі доби національного відродження 20-х років XX ст. “У змістовій сфері, – підкреслює Л.Кавун, – творчість ваплітян об’єднує відчуття кризи гуманістичних цінностей, абсурдності буття, діяльне творче ставлення до світу, віра у цивілізаційний поступ [...], питання гендерних ролей, формування європейської “громадської” людини, іраціоналізм тощо”.

Ваплітянство трактується в монографії як цілісне явище, об’єднане спільними художніми дискурсами, суголосністю ідейно-естетичних орієнтацій, що дозволяли кожному з них

реалізуватися як творчій особистості. Ваплітяни “високо піднімали інтелектуальну планку”, “чинили так зі свідомого наміру і тому, що цього вимагала природа модерної літератури (“романтики вітаїзму”), породжена потребами часу”.

Звичайно, добір об’єктів естетичної обсервації міг би бути значно ширшим, надто ж коли погодитися з думкою Л.Кавун про те, що творчість представників ВАПЛІТЕ “найяскравіше втілила головні тенденції розвитку національної літератури першої половини ХХ століття”. Отож, якщо до розмови залучається, скажімо, Ю.Яновський, то зовсім не зайвими були б зіставлення і з творами М.Куліша, П.Тичини, В.Сосюри... Якщо брати до уваги попередників, то й з Т.Шевченком, І.Франком, М.Вороним. Зарубіжний контекст міг би бути представлений чималим материком німецького романтизму – саме з погляду концептуально-філософського, світобудовного тощо.

Однак – і тут варто погодитися з авторкою – тоді б довелось замість інтенсивного студіювання дискурсу ВАПЛІТЕ в контексті художньо-естетичних пошуків української прози 20-х років ХХ ст. поспіхом оглядати філософську, естетичну, літературознавчу парадигму кількох століть. Тим більше, що цей аспект не лишився поза увагою дослідниці: у монографії проведено типологічні паралелі між

художньо-естетичним дискурсом ВАПЛІТЕ та єнським гуртком романтиків, який виник на хвилі духовного піднесення, викликаного Французькою революцією. Відчутна ґрунтовна обізнаність авторки з надбаннями світової естетики й філософії, що дозволяють їй упевнено зіставляти і вводити творчу діяльність письменників-інтелектуалів у літературно-філософський контекст аналізованої доби.

Л.Кавун переконливо обґрунтовує художньо-естетичну цілісність творчого доробку письменників Вільної академії пролетарської літератури; виявляє основні закономірності формування й функціонування ваплітянського дискурсу, простежує художній синтез авторами національних і загальнокультурних надбань. Важливо, що в науковий обіг вводяться маловідомі твори В.Вражливого (“Вовчі байраки”), Г.Епіка (“Двері в день”, “Без ґрунту”), А.Любченка (“Китайська новела”, “Образ”, “Два листи”), Г.Шкурупія (“Жанна-батальйонерка”), І.Дніпровського (“Анатема”) та інших ваплітян. При цьому увага зосереджується на структурних аспектах прозових текстів, що дозволяє виявляти особливості художнього мислення письменників.

Не маю сумніву, що рецензована книжка Л.Кавун “М’ятежні” романтики вітаїзму” сприятиме пошвавленню як читацької, так і дослідницької уваги до ваплітянського дискурсу в історії української літератури.

*м. Донецьк*

*Віра Просалова*

*Передплачуйте*

**СЛОВО і ЧАС**

*– єдиний академічний*

*літературознавчий журнал*

*про українську та світову літературу.*

*Передплатний індекс – 74423.*

*Електронний варіант*

*на Web-сторінці за адресою:*

***www.word-and-time.iatp.org.ua***

